

DEVLETİN GÜÇ KULLANMA TEKELİ VE ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER*

Government Monopoly on Use of Force and Private Military Companies

Duhan KALKAN**

Öz

Modern devlet anlayışının 17. yüzyılda ortaya çıkmasıyla devlet, bölünmez bir egemenlik anlayışı kazanmıştır. Ancak süreç içerisinde devletin geçirdiği dönüşüm, egemenlik anlayışında da değişimlere neden olmuştur. Devlet tekelinde bulunan savunma ve güvenlik hizmetlerinde özel sektör kullanılmaya başlanmıştır. Bu noktada özel askeri şirketler ön plana çıkmaktadır. Bu şirketler, aktif olarak savaşlara katılmakla birlikte, aynı zamanda istihbarat, lojistik, tedarik ve eğitim alanlarında da çalışmalar yürütmektedir.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, Güç Kullanma Tekeli, Özel Askeri Şirketler.

Abstract

With the emergence of the modern state understanding in the 17th century, the state gained an indivisible understanding of sovereignty. However, the transformation of the state over time has also led to changes in the understanding of sovereignty. Private sector has started to be used in defense and security services which are under state monopoly. At this point, private military companies come to the fore. While these companies actively participate in wars, they also carry out activities in the fields of intelligence, logistics, procurement and training.

Keywords: Security, Monopoly on Use of Force, Private Military Companies.

---

* **Makale Geliş Tarihi:** 29.04.2022 **Yayına Kabul Tarihi:** 21.05.2022

** Dr., e-posta: kalkanduhan@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-5346-7016.

GİRİŞ

Güvenlik ve savunma, kamu hizmetleri içerisinde önemli bir yere sahiptir ve modern devletlerin temel fonksiyonlarından biridir. Ülkedeki tüm vatandaşların güvenlik ve savunma hizmetlerinden yaşadığı farzedilir ve bu bağlamda söz konusu hizmetler, tam kamusal mal niteliği taşımaktadır.¹ Önceki dönemlerde toplumun tümünün faydalandığı ve toplumun her kesimi tarafından tüketildiği varsayılan tam kamusal malların -özellikle savunma hizmetleri- özel sektöre verilmesi uygun bulunmamaktadır. Buna karşılık başta başarısız devletler olmak üzere, birçok devlet savunma ve güvenlik hizmetleri için özel sektörden faydalanmakta, özelleştirme ve dış kaynak kullanımı uygulamalarına günümüzde sıkça rastlanmaktadır. Bazı teorisyenlerce kamu harcamalarında büyük paya sahip olan milli savunma giderleri verimsizdir. Buradan hareketle bazı ülkeler, büyük ordulara sahip olmak yerine küçük karşılayabilmektedir.

Ulus-devlet kavramının temelini oluşturan ulusal ordu kavramının oluşumundan önce devlet olgusu, egemenliğini genişletmek ve gücünü dayatmak için paralı askerlerden ve çeşitli özel birliklerden destek almıştır. Günümüzde de psikolojik üstünlük, meşruluk derecesinin artırılması, düşmanın direncinin kırılması gibi nedenlerle çatışma/savaş alanında kâr amacı güden özel şirketler kullanılmaktadır.

Vatandaşı olmadıkları devletlerin ordularında farklı nedenlerle savaşan kişilerin yarattığı paralı askerlik olgusu, günümüzde de farklılaşan motivasyonlarla sürdürülmektedir. Savaşlar ise amaç düzeyinde aynı kalırken; süre, biçim, aktör ve araçlar bakımından farklılık göstermektedir. Güç kullanma tekelinin zamanla devlet dışı aktörlerle paylaşılmaya başlandığı dünyada, savaşlar da devletlerarası düzeyden devlet içi düzeye

¹ Mehmet Keyik-Mehmet Seyfettin Erol, "Realizme Göre Güç ve Güç Dengesi Kavramları", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 2019, s. 14.

DEVLETİN GÜÇ KULLANMA TEKELİ VE ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER

evrilmektedir. Bunun sonucunda yeni dünya düzeninde savaşlarda düzenli ordular yerine paralı askerler ve özel askeri şirketler gibi devlet dışı aktörlerle karşılaşmaktadır.

Özel askeri şirketlerin sayılarının hızla artması, güç kullanım tekelinin devletlerde olması yaklaşımında bazı değişiklikler yaşandığını göstermektedir. Özel askeri şirketlerin sayıları, 1990 yılından itibaren hızla artmaya başlamıştır. Özellikle de 11 Eylül 2001 tarihli terör saldırıları sonrasında Birleşmiş Milletler'in (BM) kurumsal etkinliğini kaybetmesi ve uluslararası hukuka riayet etmenin bir kenara bırakılması, bu artışta önemli bir rol oynamaktadır.² Örneğin Irak'ta ABD Ordusu'ndan sonra en büyük askeri güç, özel bir askeri şirkettir. Bahse konu olan durum, özel sektör için aktarılan bütçeye de yansımaktadır.

The Center for Public Integrity'nin 2004-2006 yıllarını kapsayan araştırmasına göre, ABD Ordusu'nun Afganistan ve Irak'taki ihaleleri yıldan yıla %50 oranında artış göstermektedir.³ Kellogg Brown&Root firması, 16 milyar dolar büyüklüğünde ihale almıştır. Blackwater firması ise (sivil ölümlerinden sorumlu tutulan firma) 485 milyon dolarla listede yer almaktadır.⁴ ABD tarafından 2007 yılı sonrasında sadece Irak'ta istihdam edilen özel askeri şirket çalışanı sayısı ise 120 bine ulaşmıştır.⁵

Günümüzde ise Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrasında özel askeri şirketler, yeniden gündemde kendilerine yer bulmaya başlamıştır. Ukrayna toprakları, özel askeri şirketler için bir pazar haline gelmiştir. Bir taraftan Rusya'nın 2014 senesinde Kırım, sonrasında ise Suriye ve Libya'da adı

2 Elke Krahnmann, "Security: Collective Good or Commodity?", *European Journal of International Relations*, 14(3), 2008, s. 135.

3 "Windfalls of War II", *The Center for Public Integrity*, <http://projects.publicintegrity.org/wowII/>, (Erişim Tarihi: 18.03.2022).

4 Scott Fitzsimmons, "Wheeled Warriors: Explaining Variations in the Use of Violence by Private Security Companies in Iraq, 2013", *Security Studies*, 22(4), 2013, s. 714.

5 Ahmet Keser, *Özel Askeri Şirketlerin Küresel Yayılımı ve Geleceği*, SETA Yayınları, Ankara 2020, s. 22.

duyulan özel askeri şirketi Wagner'ın Ukrayna'da faaliyete gösterdiği; diğer taraftan ise Ukrayna'daki paralı askerlerin günlük maaş söylentileri, özel askeri şirket uygulamasının yeniden tartışılmasına neden olmaktadır.⁶

DEVLETİN GÜÇ KULLANMA TEKELİ

Modern devletin ortaya çıkışı, 1648 yılında imzalanan Westfalya Anlaşması'na kadar uzanmaktadır. O dönemde devlet, bölünmez bir egemenlik statüsü kazanmış ve böylece güç kullanımı tekeli almıştır. Onu egemen yapan şey, devletlerin kurallara uymayanları cezalandırmak için güç kullanma tekeline sahip olmasıdır. Modern anlamda uluslararası hukukta devlet mekanizması tek aktör olmamakla birlikte, 1648 senesindeki Westfalaya Antlaşması'yla 1914-1918 yıllarını içeren Birinci Dünya Savaşı dönemi, devletin büyük ölçüde tek aktör olduğu uluslararası hukuk düzeni olarak tanımlanabilir. Bu tanımlamanın özünü oluşturan düşünce, devlet denilen olgunun artık Jean Bodin ve Jean-Jacques Rousseau'nun ifade ettiği şekliyle bölünmez, mutlak ve sürekli egemen halini tamamlamış olmasından başkaca bir şey değildir.

Devletin uluslararası hukuk kişisi olmasını ve bu yeni yetme bir hukuk dalı olan yapıya uluslararası hukuk isminin verilmesi Emerich de Vattel ve Christian Wolff'un kavimler hukuku üzerinden yaptıkları analizler sonucunda ortaya çıkmıştır. Vattel, klasik dönem uluslararası hukuku tanımlarken de "uluslar ya da devletlerarası bu hukuki çerçeveye giren yükümlülükler" ifadesini kullanarak, uluslararası hukukun sınırlarını da bir yandan çizmiş bulunmaktadır. Öyle ki; modern dönem uluslararası hukuk farklı bir tanımla ele alınmasına rağmen Vattel ve Wolff'un bu tanımları daima bir referans noktası olmaktan çıkmamıştır.⁷

6 Rusya'nın Ukrayna'da 2014 yılında yürüttüğü hibrit savaş hakkında detaylı bilgi için bkz. Riana Teifukova-Mehmet Seyfettin Erol, "Rus Hibrit Savaşı: Teoriden Uygulamaya", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 2017, s. 33-67.

7 Peter Haggenmacher, "Vitoria'dan Vattel'e Uluslararası Hukuk Kişisi Olarak Devlet", Cemal Bali Akal, der., *Devlet Kuramı*, 2001, Dost Yayınları, İstanbul 2001, s. 257.

DEVLETİN GÜÇ KULLANMA TEKELİ VE ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER

Devletin önceki döneme göre modern anlamda geçirdiği dönüşümü anlamak, devlet egemenliği iddiasının kaynağına ulaşmak açısından önemlidir. Egemenliğin kaynağının tanrı, millet ve ırk gibi olgulardan gelmesi, meşruiyetinin tanınması açısından önem kazanmaktadır. Hükümdar, bu meşruiyetle kuvvet kullanma hakkını kendinde bulur ve bunu paylaşma iradesini göstermek istemez. Ancak geçmişten günümüze devletin bu egemenliği, diğer aktörlerin etkisiyle dönem dönem zayıflamış, yetkisi azalmıştır. Buna karşılık başat güç özelliği hiçbir zaman ortadan kalkmamıştır. Ayrıca devletin elinde bulundurduğu kuvvet kullanma araçları da tarihten günümüze sürekli değişim göstermiştir. Bu durum, bazen egemenliğin zaafı; bazen de egemenliğin sürdürülmesi için bir gereklilik olmuştur.

Devletin kontrolünün cezalandırma gücü üzerinden değerlendirilmesi, geleneksel Weberci devlet anlayışına dayanmaktadır.⁸ Weber'e göre, devlet, belli bir arazi içinde, fiziksel şiddetin meşru kullanımını tekelinde (başarıyla) bulduran insan topluluğudur.⁹ Tilly de benzer şekilde devleti zor araçlarının birikim ve yoğunlaşması bir arada arttığında ortaya çıkan bir kurum olarak nitelendirmiştir. Buna göre devletler, tanımlanmış topraklar içinde yoğunlaşmış ana zor araçlarını denetim altında tutan ayrı örgütlenmeler yaratırlar.¹⁰ Giddens ise modern devlete ilişkin "Yalnızca modern devlet aygıtı, genel olarak –elbette ki, evrensel olarak değil- şiddet araçlarının tekeli üzerinde başarılı bir hak iddiasında bulunabilir ve yalnızca bu tür devletlerde devlet aygıtının idari kapsamı, üzerinde hak iddiasında bulunduğu bölgesel sınırlara tekabül eder." tanımlamasını yapmaktadır.¹¹

8 Janice Thomson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns: State-Building and Extraterritorial Violence in Early Modern Europe*, Princeton University Press, Princeton 1994, s. 32.

9 Max Weber, *Sosyoloji Yazıları*, İletişim Yayınları, İstanbul 1993, s. 132.

10 Charles Tilly, *Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu*, İmge Kitabevi, İstanbul 2001, s. 120.

11 Anthony Giddens, *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*, University of California Press, Berkeley 1984, s. 202.

Zorlayıcı güç kullanımı sadece devletlerin tekelinde değildir. Zorbalar, mafyalar ve silahlı soyguncular da zorlayıcı güç kullanabilir. Devleti diğer zorlayıcı güç kullananlardan farklılaştıran en önemli unsur ise bu gücün meşruiyetidir. Bu bağlamda devlet, meşru zor kullanma tekeline sahiptir. Meşruluğu anlamının iki yolu vardır. İlki normatif yoldur. Bir kurum, aktör ya da siyasi düzenin meşru sayılabilmesi için gereken standartlarla ilgilidir. Bu standartlar, genellikle demokratik seçim yoluyla toplumun açık rızasını ya da adalet talebini içermektedir. Meşruiyeti anlamının diğer yolu ise ampiriktir. Burada standartlara değil, insanların belirli bir kurum ya da aktörü kabul edip etmediğine, neden ve nasıl kabul ettiğine (ya da kabul etmediğine) bakılmaktadır. Burada odak noktası insanların inançları ve algılarıdır. Öznelerin meşru saydığı güç ya da tahakküme “otorite” denilmektedir. Bu nedenle belirli normatif standartların gerisinde kalan devlet, eğer tebaası meşru sayarsa, yine de fiili meşruiyetten faydalanabilir. Meşruiyet kavramı, güveni içerir¹² ve karşılıklılık ve rıza fikirlerini kapsar.¹³

Devlet tanımı yapılırken şiddet araçları üzerindeki hakimiyeti ortak olmakla birlikte tanımlarda çeşitli farklılıklar olduğu da görülmektedir. Weber, devlet tanımını yaparken şiddet tekelinden bahseder ve tanıma “meşruiyet” kriterini de ekler. Giddens, “bölgesel sınırlar içerisinde şiddet araçları üzerindeki hak iddiasının belirleyiciliğini” ortaya koyarken, Tilly, ülke topraklarında yoğunlaşmış zor araçlarının kontrolünden bahseder. Bu devlet tanımlarının özet sonucu, ulus-devletin geleneksel devletten farklı olarak kendi sınırları içinde “şiddeti tekeline alma” iddialarını başarıyla yerine getirmiş olduğudur.¹⁴ Bu tekel hem egemenliğinin sınırları içinde halka hem de egemenliğine dışarıdan müdahale eden tehditlere karşı geçerlidir. Başka bir söylemle, devletin kendisinin varlığına yönelik bir tehdit varsa; şiddet araçları hem içeride yani kendi vatandaşlarında hem de dışarıda yani diğer devletlerde savunma aracı olarak görülmektedir.¹⁵

12 Giddens, a.g.e., s. 203.

13 Garon Hyden-Michael Bratton, *Governance and Politics in Africa*, Lynne Rienner, Boulder 1992, s. 145.

14 Thomson, a.g.e., s. 34.

15 Martin van Creveld, *The Rise and Decline of the State*, Cambridge University Press, Cambridge 2009, s. 190.

DEVLETİN GÜÇ KULLANMA TEKELİ VE ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER

Diğer bir söylemle varlığına karşı bir tehdit ortaya çıkması durumunda devlet, şiddet araçlarını hem kendi yurttaşlarına (içeriye) hem de diğer devletlere (dışarıya) yönelik bir savunma aracı olarak kullanabilir.

Carl Schmitt, egemeni “Egemen olağanüstü hâle karar verendir.” şeklinde tanımlamaktadır.¹⁶ Devletin egemenliğinin özünde yasal veya yönetsel zorlama değil; gerektiğinde karar verme tekelini yatmaktadır. Buradan hareketle devlet, zor kullanma aracının nerede ne zaman ve ne gerekçeyle kullanılacağına karar veren tek otorite haline gelerek egemenliğe sahip olmaktadır. Buna karşın devletlerin günümüzde her alanda bir tekel olduğunu söylemek de imkansızdır.

ÖZEL ASKERİ ŞİRKET KAVRAMI

Paralı asker kavramı, savaş tarihi kadar eskidir. Tarihin birçok noktasında idarecilerin savaş alanlarında, askeri kabiliyetleri diğerlerinden üstün olan eğitilmiş olsun veya olmasın birçok kişiyi ve grubu kiralamak suretiyle kendi saflarında savaşmalarını sağladıkları bilinen bir uygulamadır. Süreç içerisinde bireysel olarak askerlik mesleğini icra edenlerin hayati ihtiyaçlarını karşılayabilmek üzere tek özellikleri olan savaşma kabiliyetini pazarladıkları görülebilmektedir.

Paralı askerlerin esas oyuncular olarak kabul edildiği askeri pazarlar, 19. yüzyılın sonlarında çeşitli nedenlerle meşruiyetini yitirmiştir. Zamanla paralı askerlerin yarattığı kaos ve tiranlık nedeniyle yabancı askerlerin para karşılığı kullanılması kınanmış, bu uygulamaya çeşitli kısıtlamalar ve ambargolar getirilmiştir. Cenevre Konvansiyonu’nda da paralı askerler, askeri personel statüsünden çıkarılarak birçok yasal korumadan muaf tutulmuşlardır. Buna karşılık Fransız Lejyoner Birliği, İsviçreli Vatikan muhafızları ve İngiltere ile Hindistan ordularında bulunan “Gurka” adı verilen birlikler kapsam dışında tutulmuştur.¹⁷

¹⁶ Carl Schmitt, *Siyasi İlahiyat, Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, Dost Kitabevi, Ankara 2002, s. 13.

¹⁷ Çakıl Güç, “Savaş Müteahhitleri”, *Akademik Ortadoğu Dergisi*, 4, 2007, s. 128.

Egemen devlet anlayışının giderek yerleştiği modern dönemde de paralı askerlik uygulaması devam etmiş, Otuz Yıl Savaşları diye bilinen savaşlarda paralı askerler kullanılmıştır. Ancak büyük kayıplara neden olan Otuz Yıl Savaşları'nın bitişiyle imzalanan Westfalya Barış Anlaşması paralı askerlik için bir dönüm noktası olmuştur. Westfalya öncesi imparatorlukların paralı askerlerden oluşan orduları, yerlerini devletlerin kendi vatandaşlarından oluşan ordulara bırakmıştır. Fakat bu durum kısa sürmüştür. Sonrasında ise Fransız İhtilali'yle gelişerek büyüyen milliyetçiliğin de etkisiyle ulus-devletler kurulmuş, Sanayi Devrimi'nin etkisiyle silahlanma ve sömürgecilik yarışı başlamıştır.

İngiltere, Fransa ve İspanya gibi sömürgecilik yarışına giren devletler, yeterli insan kaynağı bulmakta zorlanmaya başlamış ve paralı askerlik uygulamaları yeniden talep edilir hale gelmiştir.

1949 Cenevre Sözleşmeleri Ek I Nolu Protokol md. 47'de ifade edilen tanıma göre paralı asker, "Silahlı bir çatışmada savaşmak için yerelde veya yurtdışında görevlendirilen, doğrudan düşman taraflardan birisinin yanında olan, maddi bir kazanç amacıyla motive olan, çatışmanın tarafı olan düzenli askerlere verilen tazminat veya ödenekleri almasına dair söz verilen, ne çatışmaya taraf olan ülke vatandaşı ne de çatışmaya taraf olanların yönettiği bölge vatandaşı olan, çatışmanın tarafı olmayan devlet tarafından kendi silahlı kuvvetlerince resmi görevle gönderilmemiş olan" kişidir. Bu tanım, bir başka devletin silahlı kuvvetlerine entegre edilen yabancı askeri personelleri dışlamak amacıyla yapılmıştır. Ayrıca ideolojik ya da dini anlamda motive edilen kişiler de tanım dışında bırakılmıştır.

4 Aralık 1989 tarihli "Paralı Askerlerin Kullanılması, Finanse Edilmesi ve Eğitilmelerinin Yasaklanmasına Dair BM Sözleşmesi"nde geçen tanıma göre ise paralı askerler, "Bir hükümeti devirmek veya bir devletin anayasal düzeninin yıkmak veya bir devletin toprak bütünlüğünün korunmasını sağlamak, amaçları çerçevesinde şiddet eylemini yürütmek için yerel

DEVLETİN GÜÇ KULLANMA TEKELİ VE ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER

ve yurtdışından özel olarak görevlendirilmiş olan, özel kazanç amacıyla motive olan ve maddi tazminat sözü veya vaadi verilen, bu görev için yönlendiren devletin ne bir vatandaş ne de ikamet edeni olan, bir devlet tarafından resmi bir görevle gönderilmemiş olan, bölgeyi yönetimi altında tutan devletin silahlı kuvvetlerine bağlı olmayan” kişilerdir.

Soğuk Savaş döneminde çok sınırlı bir şekilde kullanılan ve genel olarak silahlı çatışmalarda pek etkili olmayan paralı askerlik olgusu, Soğuk Savaş’ın sona ermesinden sonra “özel askeri şirket” şeklinde yeniden canlanmaya başlamıştır. Paralı askerlikten ticari kuruluşa evrilme sürecinde savunma sektöründeki bütçe kesintileri, kamuda yaygınlaşan özelleştirme uygulamaları, büyük güçlerin Soğuk Savaş sonrası bölgesel çatışmalara ilgisinin azalması ve gelişmekte olan ülkelerdeki güvenlik açıkları gibi faktörler önemli rol oynamıştır.¹⁸

Özel askeri şirketlerin ortaya çıkışı, küresel siyasi, askeri ve ekonomik gelişmelerle yakından ilişkilidir. İçinde yaşadığımız yüzyılın ilk yıllarının deneyimleri, bize uluslararası sistemin geleneksel tanımlarının ve çıkarımlarının yeniden düzenlenmesi gerektiğini göstermektedir. Geleneksel anlamda var olan düşünce, devletlerin toprak bütünlüğü ve güvenliği devletin sağladığı bir hizmet olduğu gerçeğidir. Devlet, meşru şiddet tekeli elinde bulunduran, vatandaşlarının emniyet ve güvenliğini sağlayabilecek bir sistem geliştirmekle mükellef bir oluşumdur. Dünyanın birçok yerinde faaliyet gösteren, bunun yanı sıra uluslararası kuruluşlar tarafından varlıkları kabul edilen, etkin, güç sahibi özel askeri şirketlerin egemen devlet tanımındaki konumunun saptanmasındaki zorluk durumu daha güç hale getirmektedir.

Bahse konu olan zor durum, devletin güç kullanma tekelinin meşruiyetinin ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Ancak Weber’in devlet kavramını diğer siyasi ve toplumsal yapılardan ayıran “meşru şiddet

18 Haldun Yalçınkaya, “Özel Askeri Sektörün Oluşumu ve Savaşların Özelleşmesi”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61(3), 2006, s. 249.

kullanma tekeli"¹⁹ kriteri, özel askeri şirketlerin etkinliğinin artmasıyla silikleşmektedir. Bir diğer açıdan özel askeri şirketler, küresel sistem içinde var olan hukukun içerisinde de tam olarak yer bulamamaktadır. Ancak müşterileri ile sözleşme yoluyla bağlandıklarından paralı askerlere göre daha yasal bir zemindedir. Bu şirketlerin ortaya çıkışındaki diğer bir olgu ise paralı askerler ile organize olarak yürütülemeyen faaliyetlerin endüstrileşen askeri firmalar vesilesiyle daha kolay ve etkili bir şekilde yapılabilmesidir. Bu faaliyetler, belli devletlere karşı yapılabildiği gibi, devletlerin kendi çıkarlarını korumak amacıyla da yapılabilmektedir.

Singer'e göre, özel askeri şirketler paralı askerlik hizmetinin gelişmiş ve küreselleşmiş bir modelidir.²⁰ Bu şirketler, bir devletin özel jandarmalığından gizli operasyonlara, diğer ülkelerdeki faaliyetlerden terörist ve mafyalarla temaslara kadar geniş bir faaliyet yelpazesi sunmaktadır. Bir ülkenin sınırları içerisinde kısa sürede binlerce asker toplayan ve ajan yetiştirebilen bu şirketler, farklı ülkelerin yasadışı işlerini yürüttüğü bir araç görevi görmektedir.²¹

Özel askeri şirketler, bir askeri güce insan gücü, lojistik ve diğer hizmetleri sağlayan şirketlerdir. Bu şirketler, geniş bir güvenlik yelpazesinde çeşitli özel ve resmi müşterilere hizmet vermekte ve saha faaliyetleri giderek daha popüler hale gelmektedir. Özel askeri şirketler için bir dönüm noktası olan 11 Eylül 2001 tarihli terör saldırıları, bu şirketlere olan talebin önemli ölçüde artmasına neden olmuştur.²²

Yasal bir yapıya sahip olan²³ şirketler, sözleşmeler yoluyla uluslararası pazarda rekabet ederler. Yasaya göre, özel askeri şirketler kendi ülkelerinde kayıtlı olmalıdır. Bu şirketlerin yabancılarla yaptıkları sözleşmelerde ise

19 Filiz Çulha Zabcı, "Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler", *Mülkiye Dergisi*, 28(243), 2013, s. 24.

20 Peter Singer, "Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry and Its Ramifications for International Security", *International Security*, 26(3), 2002, s. 201.

21 Umur Talu, "Yeni Lejyonerler (2) Bazen Jandarma, Bazen Mafya", *Milliyet*, 31 Ocak 2001.

22 Sait Yılmaz, "21'inci Yüzyılda Güvenlik Alanının Yeni Sivil Aktörleri: Özel Askeri Şirketler ve Kontratçı Firmalar", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 6, 2007, s. 54.

23 Barry Yeoman vd., "Dirty Warriors", *Mother Jones*, 29(6), 2006, s. 30.

DEVLETİN GÜÇ KULLANMA TEKELİ VE ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER

kendi ülkelerine karşı yükümlülükleri bulunmaktadır.²⁴ Temel yetenekleri savaşmak olan ön cephelerde muharip güçlerle birlikte ya da onlar gibi faaliyet gösteren özel askeri şirketler, genellikle Afrika'da organize olamayan başarılı ülkeler ve ABD tarafından kullanılmaktadır. Bu şirketler, konvoyların gözetlenmesi, pusuların önlenmesi, devlet yöneticilerinin korunması ve yapıların ve stratejik bölgelerin kurtarılması gibi görevlere katılmaktadır. Askeri şirketlere temel yetenekleri göz önüne alındığında, savaş müteahhitleri de denilmektedir.²⁵

Askeri alanda faaliyet gösteren şirketlerin tanımında Özel Askeri Şirketler (PMCs), Özelleştirilmiş Askeri Firmalar (PMF) ya da Özel Güvenlik Şirketleri (PSCs) gibi farklı ifade biçimleri kullanılmaktadır. Şirketlerin birçok hizmeti bünyesinde barındırması sıralanan farklı tanımların yapılmasına neden olmaktadır.²⁶ Silah taşıma, silahlı koruma, konvoy koruması gibi faaliyetlerde bulunan şirketler kimi zaman özel askeri şirket olarak değerlendirilirken; kimi zaman da bu şirketlere özel güvenlik şirketleri denmektedir. Ayrıca bazı özel askeri şirketler, askeri alanda "takviye" sağlamak ya da doğrudan çatışmalar da katılmaktadır. Bu tanımlama karmaşası, bazı özel askeri şirketlerin kendilerini özel güvenlik şirketi olarak tanımlamasına fırsat vermekte ve bu sayede şirketler daha yasal ve kabul görececek bir duruş sergilemeye çalışmaktadır.²⁷

Bu bilgilerden ve tanımlardan yola çıkarak özel askeri şirketleri şu şekilde kategorize etmek mümkündür: (i) Savaşan ya da operasyonel destek sağlayan, (ii) İstihbarat toplayan ve suç önleyen, (iii) Lojistik destek veren, (iv) Askeri eğitim ve malumat veren, (v) Silah tedarik eden, (vi) Güvenlik sağlayan, (vii) Coğrafi saha ve risk analizi yapan.²⁸

24 Singer, a.g.e., s. 201.

25 Yalçinkaya, a.g.e., s. 249.

26 Ercan Sökmen, *Private Military Industry: Economic Analysis, Uses&Considerations*, Naval Postgraduate School, California 2007, s. 62.

27 Fred Schreier-Marina Caparini, *Privatizing Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies*, Genova Centre For The Democratic Control of Armed Forces, Genova 2005, s. 27.

28 Chaloka Beyani-Damiam Lilly, "Regulating Private Military Companies Options For The UK Government", *International Alert*, 16, 2001, s. 16.

Bununla birlikte modern özel askeri şirketler, kurumsal iş modellerini benimseyerek, kamu işlerini yöneterek ve devletleri operasyonlardan haberdar ederek paralı askerlerden farklılaşmaktadır. Özel askeri şirketler, kurumsal yapıları nedeniyle mesleki faaliyetlerindeki benzerliklere rağmen paralı askerlerden teorik olarak ayrılmaktadır. Bu çerçevede bir ayırım yapılacak olur ise de özel askeri şirketler, (i) Askeri Savaş Şirketleri ve (ii) Askeri Danışmanlık Şirketleri olarak iki kategoride incelenebilir.

Askeri Savaş Şirketleri kavramı, para karşılığı silahlı çatışmalara taraf olma hizmeti sunmanın uluslararası hukuk nezdinde yasaklı bir eylem olduğu bilindiği üzere, paralı askerlik hizmeti sunulması algısının oluşması yönüyle hatalı bir kavramsallaştırma olduğu düşünülmektedir. Ancak yaygın kullanımın bu şekilde olması sebebiyle bu çalışmada da benzer biçimde kullanılmıştır. Bunun yanında, bu sınıflandırmanın kendisi aynı zamanda başkaca bir sorunu da beraberinde getirmektedir. Her ne kadar askeri danışmanlık şirketlerinin bir kısmı askeri operasyonel faaliyet yürütmüyor olsa da askeri savaş şirketleri operasyonel desteğin yanında danışmanlık ve lojistik hizmetler de sunarak diğer grup şirketlerin faaliyet alanına da girmektedir. Bu durum şirketlerin sınıflandırılması noktasında bir sorun meydana getirmektedir. Ancak yapılan bu sınıflandırma, doğrudan şirketler ele alınarak ve uluslararası hukukta bu ayrımlar çerçevesinde analizler yapıldığından bir gereklilik olarak düşünülmektedir.

DEVLETİN SORUMLULUĞU

Devletler, çatışmanın/savaşın siyasi ve askeri maliyetini azalttığı için özel askeri şirketlerden yararlanır. Örnek olarak, çok sayıda askeri ölüm, iktidardakiler için halkın öfkesi ya da seçimin kaybedilmesi gibi başarısızlıklara yol açabilir. Özel askeri şirketler sayesinde, savaş bölgelerinde daha az asker tutulduğu için ölü asker sayısı azalır. Özel askeri şirket çalışanlarının ölümleri, askeri ölümlerle aynı şekilde veya aynı kaynaklara rapor edilmez. Bu tür kayıplar çalışma bakanlıklarınca

DEVLETİN GÜÇ KULLANMA TEKELİ VE ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER

raporlanmaktadır. Bu nedenle, çatışmada hayatını kaybeden özel askeri şirketlerin çalışanlarının ölümlerinde yoktur. Bu sayede bir savaş sırasında yaşanan can kaybı gerçekte yaşanandan daha az gösterilebilmektedir. Buna ek olarak kurumsal sözleşmeleri ilgili hükümetler tarafından sınıflandırıldığı veya ticari sır nedeniyle korunduğu için özel askeri şirketlerle ilgili demokratik bir şeffaflık yoktur. Kamuya açık bu sözleşmeler, genellikle amaçlarını veya niyetlerini tam olarak ifşa etmeyecek belirsizlikle düzenlenir. Demokratik şeffaflıktan yoksunlukları askeri şirketlerin meşruiyet açığına önemli ölçüde katkıda bulunur.²⁹ Bir diğer endişe ise, özel askeri şirketlerin, bir devletin askeri faaliyetler üzerindeki iç siyasi kısıtlamaları aşmasına izin vermeleridir.³⁰

Sonuç olarak çatışma/savaş bölgelerindeki görevlerin özel askeri şirketler tarafından yürütülmesi, düzenli ordu tarafından yapılacak operasyonlarda olduğunun aksine şeffaf olmayan ve kamu denetimine açık olmayan bir durum yaratabilmektedir. Bu şirketler kamu kontrolü dışında faaliyet gösterebilen, kısa vadede kamuoyunu bilgilendirme zorunluluğunu ortadan kaldıran faaliyetlerde bulunabilir. Bu durumu uzun vadede incelediğimizde, ilgili devletlerde demokrasiyi ve hukuku baltalayabileceğini görmekteyiz.

Hukuki açıdan ele alındığında devletler ile özel askeri şirketler arasında bir işçi-işveren ilişkisi ve bir nevi taşeronluk ilişkisinin olduğu söylenebilir. Bu bağlamda işçi-işveren ilişkisinde, işverenin işçinin faaliyetlerinden sorumlu olması, taşeronluk ilişkisinde ise ilgili taşeronun faaliyetlerinden işverenin sorumluluğunun olması, kavramları incelendiğinde ulusların özel askeri endüstrinin her biriminden sorumlu olduğunu söylemek mümkün olacaktır.

29 Rachel Zedeck, "Private Military/Security Companies, Human Security, and State Building in Africa: Commentaries", *African Security Review*, 16(4), 2007, s. 99.

30 Luis Gaston, "Mercenarism 2.0? The Rise of the Modern Private Security Industry and Its Implications for International Humanitarian Law", *Harvard International Law Journal*, 49, 2008, s. 226.

UHK'nın 2001 tarihli Uluslararası Haksız Fiillerde Devletin Sorumluluğu başlıklı taslak çalışması md.4'e göre, devletin bünyesinde faaliyet gösteren, yasama, yürütme ve yargı veya herhangi bir birimde bulunan tüm organlar veya birimlerin uluslararası hukukta nezdinde devletin idaresinde, olduğu kabul edilmektedir. Bu ifadede bahsi geçen organlar iç hukukta düzenlenmiş kişi veya kurumları ifade etmektedir. 1907 tarihli 4. Lahey Sözleşmesi md. 3210 ile Ek Protokol I md. 91211 düzenlemeleri bağlamında uluslararası teamül hukuku ele alındığında, ne eylemi icra edenin eylemini askeri olarak yapmadığı beyanı ne de failin talimatlara aykırı hareket ettiği beyanı bir meşruiyet oluşturmayacağı ve silahlı kuvvetlerin tüm eylemlerinden devletin sorumlu olacağı ifade edilmiştir.

Her ne kadar UHK raporlarında devlete ait unsurların fiillerinden doğrudan devlete sorumluluk yüklense de bu noktada özel askeri şirket personelinin devletle ilişkisinin kati ispatı gerekmektedir. Öyle ki askeri şirketin devletle ilişkisi kurulsa dahi bu durumun devlete yükleyeceği sorumluluk değişkenlik gösterebilmektedir. Bu değişkenliğin özünde, özel askeri şirketin faaliyetlerinin çerçevesi belirleyici olmaktadır. Doğrudan bir silahlı çatışmanın tarafı olmak ile kişilerin güvenliğini sağlamak ya da refakat faaliyeti yürütmek sorumluluğun sınırlarını belirlemektedir.³¹

Özel askeri şirketlerin eylemleri çerçevesinde devlete sorumluluk yüklenmesi noktasında bir diğer önemli unsur, 2001 tarihli UHK'nın Uluslararası Haksız Fiillerde Devletin Sorumluluğu'na dair ikinci taslak çalışması md. 4'te geçen devletin organları kavramıdır. Buradaki organ kavramının kapsamında özel askeri şirketlerin bulunması tartışmalıdır. UAD'nin 2007 tarihli Bosna Hersek, Sırbistan arasında Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması davası yargılamasında devlete yüklenen sorumluluğun tam bağımlılık "complete dependence" düzeyinde olması vurgulanmıştır. UHK'nın 2001 tarihli çalışmasında bahsi geçen devlet

³¹ Carsten Hoppe, "Passing the Buck: State Responsibility for Private Military Companies", *EJIL*, 19(5), 2008, s. 991.

DEVLETİN GÜÇ KULLANMA TEKELİ VE ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER

organları kavramının devletlerin uluslararası sorumluluktan kaçmak için bir araç olarak kullanılabilmesi yorumu yapılmıştır. Bu bağlamda devletin organları ve sorumluluğunun kaynağı iç hukuktan kaynaklı bir düzenlemeye tabi olmadığı vurgulanmıştır.

Literatürde genel bir değerlendirme yapıldığında, özel askeri şirketlerin devlet tarafından kiralanarak bir askeri mücadeleye taraf yapılması devletin yetki ve sorumluluğunun doğuracağı kanaati oluşturmaktadır. Özel askeri şirketlerin koruma ve refakat faaliyetlerinin doğrudan bir çatışmaya taraf olmamasından kaynaklı hali hazırda bir tartışma konusudur. Özel askeri şirketlerin eylemlerinden kaynaklı devlete sorumluluk atfedilmesi, devletin düzenli ordusunun eylemlerinden kaynaklı sorumluluk yüklenmesine nazaran çok daha zordur. Özellikle aykırı fiilin tespiti ve devlete sıkı sıkıya bağlı gruplarca yapıldığının ispatı oldukça güçtür.³² Genel bir yaklaşımla, özel askeri şirketlerden kaynaklı devletin objektif sorumluluğunun doğacağı ve özel askeri şirketlerin silahlı çatışmalardaki aykırı fiillerinin devlete mal olacağı düşünülmektedir.

Özel askeri firmaların iş verenleri olan ülkeler tarafından bir görevi yerine getirebilmek amacıyla sözleşme yapılması, cezai yaptırımını veya uluslararası sorumluluğunu taraf olan devlete yüklenmesine sebep olmaktadır. Bu durumu pekiştiren diğer bir etken ise sıradan, kontrol edilebilirlikleri zor olan, yaptırım uygulanamayacak kadar dağınık paramiliter gruplardan ziyade, sert bir organizasyon hiyerarşisi, kurumsal kimlik oluşması adına çaba sarf eden, kamusal hesap verilebilirliği sağlanan ve ilgili ülkenin ticaret kanununa uygun kurulan bir “şirket” olmasıdır. Bu durum devletin özel askeri şirket üzerindeki sorumluluğunu gösteren emareler arasındadır.

³² Hoppe, a.g.e., s. 992.

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN FAALİYETLERİ

Soğuk Savaş sonrasında ulusal ve uluslararası güvenlik anlayışında yaşanan değişimler gündeme yeni bir tartışma konusunun gelmesine neden oldu; özel askeri şirketler.³³ Özellikle Arap Baharı'ndan sonra Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki ülkeler çok daha kırılgan ve başarısız devletler olma eğilimine gelmiş ve bu ülkelerde ortaya çıkan devlet dışı silahlı aktörlerin kadroları yabancı terörist savaşçılarla dolmaya başlamıştır.³⁴

2003 yılında ise Amerika'nın Irak'a müdahalesinde özel askeri şirketleri ABD'nin en önemli ortaklarından biri haline geldi. Irak'taki savaşın artan maliyeti ABD için önemli bir sorun olmaya başlamış ve Bush yönetimi dışsallaştırmak ve maliyetleri azaltmak amacıyla, özel askeri şirketleri ve şirketlerin sağladığı sözleşmeli personeli devreye sokmuştur. ABD, özel askeri şirketler aracılığıyla, temel destek, ulaşım, istihbarat, çeviri, özel güvenlik, tercüme ve inşaat alanlarında³⁵ on binlerce sözleşmeli personeli Irak'a konumlandırmıştır. Hatta özel askeri şirketler asker sayısı bakımında Irak'ta bulunan koalisyon güçlerinden sonra en güçlü grup haline gelmiştir. 2003'ten sonra ABD yönetimleri, Irak'taki savaşın artan ekonomik, insani ve siyasi maliyetlerini sözleşmeli personel aracılığıyla dışsallaştırmaya çalıştı. 2011 yılı öncesinde Irak'ta ABD askerlerinin yanında yer alan sözleşmeli personeller, 2011 yılından sonra ABD askerleri yerine görev almaya başladı.³⁶ ABD, özel askeri şirketler aracılığıyla Irak savaşının maliyetini dışsallaştırırsa bile bu şirketlerin neden oldukları sorunlar uzun vadede ABD'ye başka maliyetlere sebep olmuştur. Blackwater şirketinin askerleri Felluce'de 4 sivil öldürdükten sonra, sivillerin cesetlerin ağaçlarda

33 Ömer Çona, "Yeni Savaş Ortamında Eski Bir Aktör: Yabancı Terörist Savaşçılar ve Yeni Çatışmalardaki Roller", *Savunma Bilimleri Dergisi*, 39, 2021, s. 292.

34 Oktay Bingöl, "Suriye İç Savaşında Yabancı Savaşçılar", *Merkez Strateji Enstitüsü Raporu*, 13, 2016, s. 9.

35 Heidi Peters-Sofia Plagakis, *Department of Defense Contractor and Troop Levels in Iraq and Afghanistan: 2007-2018*, Congressional Research Service, Washington 2019, s. 62.

36 Andreas Krieg, "Externalizing the Burden of War: The Obama Doctrine and US Foreign Policy in the Middle East", *International Affairs*, 92(1), 2016, s. 102.

DEVLETİN GÜÇ KULLANMA TEKELİ VE ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER

sallandırılmış,³⁷ 2007 yılında ise yine aynı şirketin askerleri Nisur Meydanı 17 sivil ateş açıp öldürmüştür.³⁸ Bu olaylar özel askeri şirketlere yönelen eleştirilerin temelini oluşturmaktadır. Bu tartışmalar sonucunda ABD savaş maliyetlerini düşürse de bölgedeki ününü kaybetmiş ve Irak siyasetine zarar vermiştir.

Rusya için ise özel askeri şirketler bir aktör olarak kullanılması yeni bir durum değildir. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında özel askeri şirketler Rusya Federasyonu'nda yaygınlaşmaya başlamıştır. Özellikle Rusya'nın en eski özel askeri şirketi olan Cossacks, 1992'den bugüne Kafkasya, Kırım, Irak, Afganistan ve Yugoslavya gibi tüm çatışma bölgelerinde faaliyet sürdürmektedir.³⁹ Rusya'nın Ukrayna'yı işgal sonrası adı tekrar gündeme gelen Wagner ise Orta Afrika Cumhuriyeti, Suriye, Libya ve Sudan gibi ülkelerde faaliyet yürütmektedir. Wagner şirketi diğer birçok özel askeri şirket gibi emekli bir asker tarafından kurulmuştur. Başlangıçta radikal fikirleriyle birçok radikali şirket bünyesine katmış ve ilk faaliyetini de Ukrayna'da göstermiştir. Bu süreçte Wagner, Ukrayna işgalinin saha aktörü olarak görev almıştır. Buna ek olarak şirket Luhank Halk Cumhuriyeti (LPR) savunma bakanı suikastı ve Rusya karşıtı Kazaklara yoğun baskı uygulanması gibi eylemlerle de adını duyurmuştur.⁴⁰ Sonrasında ise Suriye'de faaliyete başlamış ve Rusya'nın sınır ötesi hedeflerini gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Rusya'nın bölgesel politikalarına verdiği destekle Wagner şirketi, en önemli özel askeri şirket konumundadır. Şirket, 2016 yılında Kremlin'e davet edilmiş ve Rusya'nın sınır ötesi politikalarına verdiği destek nedeniyle madalya verilmiştir.⁴¹

37 "Blackwater Manager Blamed for 2004 Massacre in Fallujah", *News Observer*, <https://www.newsobserver.com/news/nation-world/article10359167.html>. (Erişim Tarihi: 18.03.2022).

38 Matt Apuzzo, "Blackwater Guards Found Guilty in 2007 Iraq Killings", <https://www.nytimes.com/2014/10/23/us/blackwater-verdict.html>, (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

39 Justin Bristow, "Russian Private Military Companies: An Evolving Set of Tools in Russian Military Strategy", *Community Apan*, <https://bit.ly/3MD1End>, (Erişim Tarihi: 18.03.2022).

40 Sergey Sukhankin, "Continuing War by Other Means: The Case of Wagner, Russia's Premier Private Military Company in the Middle East", *Eurasia Daily Monitor*, 15(60), 2018, s. 5.

41 "Wagner, Shadowy Russian Military Group, 'Fighting in Libya'", *BBC News*, <https://www.bbc.com/news/world-africa-52571777>, (Erişim Tarihi: 18.03.2022).

SONUÇ

21. yüzyılın ilk on yılına damgasını vuran Irak ve Afganistan operasyonlarında oynadıkları rollerle özel askeri şirketler, önemli bir bileşen olarak yeniden ortaya çıkmışlardır. Ne var ki özel askeri şirketler ulusal ve uluslararası hukuk çevrelerince modern devlet anlayışında kabul edilemez yasa dışı bir uygulamalar olarak tepkiyle karşılanmıştır.

Devletler, özel askeri şirketlerin en önemli müşterileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletlerin özel askeri şirket kullanmaları, ordularının moral motivasyonunu ve ülke içindeki sivil-asker dengesini olumsuz yönde etkileyebilir. Özel askeri şirketlere aktarılacak bütçenin orduyu modernize etmek, orduyu genişletmek ya da var olmayan askeri yetenekleri inşa etmek amacıyla harcamaması, askeri bürokrasinin hükümete karşı tavır almasına neden olabilir. Ayrıca ancak uzun vadede hükümeti kiralanan şirkete bağımlı hale gelmesi sonucu ile karşı karşıya kalınabilir. Bu mecburiyet ulusal güvenliği zedeleyebilir. Bu durum, devlet yöneticilerinin ülkenin geleceği ve çıkarları için bağımsız kararlar vermesini engelleyebilmektedir.

Huntington'ın belirttiği üzere, toplum kendi istekleri ve amaçları doğrultusunda askeri profesyonellerin şiddet kullanmasını onaylamaktadır.⁴² Özel askeri şirketlerin yaygınlaşması ve bu şirketler için gerekli olan insan kaynağının önemli bir bölümünü eski askeri personelden elde etmeleri ile birlikte toplumdaki bu algı değişebilecektir. Ayrıca bu değişim ordunun ülke ve toplum menfaat için çalıştığı algısını da etkileyebilir. Daha açık bir ifadeyle, askeri profesyonellerin kendi ordularındaki bilgi ve deneyimlerini özel askeri pazara sunması ile birlikte, toplumda askeri profesyonellerin sadece halkın onayladığı amaçlar üzerine şiddet yönetimini uyguladıkları algısı zayıflayacaktır.

⁴² Samuel Huntington, *Asker ve Devlet: Sivil Asker İlişkilerinin Kuram ve Siyaseti*, Salyangoz Yayınları, İstanbul 2016, s. 88-89.

DEVLETİN GÜÇ KULLANMA TEKELİ VE ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER

Genel bir değerlendirmeye, özel askeri şirketlerin hem devletler hem de uluslararası kuruluşlar tarafından çok çeşitli hizmetler sağlamak için kullanıldığı açıktır. Özel askeri şirketler sayesinde önceden sadece güçlü devletlerin sahip oldukları askeri imkanlara güçsüz devletlerin ve devlet dışı aktörlerin de ulaşmasını sağlamaktadır. Askeri sektörün bu derece gelişmesi “egemenlik” kavramı üzerinde yeni tartışmalara neden olmaktadır. Çünkü egemenlik devletin içeride ve dışarıda tek meşru şiddet kullanıcısı olma özelliğine dayanmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki özel askeri şirketlerin ortaya çıkış dinamikleri, uluslararası dengelerdeki değişimlerin ve dünya siyasetindeki gelişmelerin etkileriyle açıklanabilir.

Maliyet-fayda analizi çerçevesinde devlet, amaçlarına ulaşmak için özel askeri şirketleri bir araç olarak kullanma iradesi gösterir. Başka bir deyişle özel askeri şirketlerin varlığı devletlerin iradelerine göre devam eder. Bunun istisnası Afrika gibi siyasal istikrarın sağlanamadığı ülkelerde tüm aktörlerin özel askeri şirketlerden hizmet almasıdır. Bu ülkelerde durum iradi değildir, zorunluluktur. Özel askeri şirketler istikrarsız ve başarısız devletlerde sadece para odaklı olmayıp devletlerin egemenliğini sarsacak taleplerde de bulunabilir.

Sonuç olarak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte ortaya çıkan önemli olgulardan biri, devletler arası savaşların simetrik yapıdan asimetrik bir yapıya doğru evrilmesidir. Bu süreçte devletler arası savaşlara devlet dışı silahlı aktörler de dahil olmuştur. Bu aktörlerin savaşa dahli asimetriği yaratmaktadır. Bu asimetri ise devletlerin Vestfalyan düzende elde ettiği güç kullanma tekelinin aşınmaya başladığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

"Blackwater Manager Blamed for 2004 Massacre in Fallujah", *The News&Observer*, <https://www.newsobserver.com/news/nation-world/article10359167.html>, (Erişim Tarihi: 18.03.2022).

"Wagner, Shadowy Russian Military Group, 'Fighting in Libya'", *BBC News*, <https://www.bbc.com/news/world-africa-52571777>, (Erişim Tarihi: 18.03.2022).

"Windfalls of War II", *The Center for Public Integrity*, <http://projects.publicintegrity.org/wowII/>, (Erişim Tarihi: 18.03.2022).

APUZZO, Matt, "Blackwater Guards Found Guilty in 2007 Iraq Killings", *NY Times*, <https://www.nytimes.com/2014/10/23/us/blackwater-verdict.html>, (Erişim Tarihi: 18.03.2022).

BEYANI, Chaloka-LILLY, Damiam, "Regulating Private Military Companies Options for the UK Government", *International Alert*, (16), 2001, s. 1-42.

BİNGÖL, Oktay, "Suriye İç Savaşında Yabancı Savaşçılar", *Merkez Strateji Enstitüsü Raporu*, 13, s. 2016, s. 1-25.

BRISTOW, Justin, "Russian Private Military Companies: An Evolving Set of Tools in Russian Military Strategy", *Community Apan*, <https://bit.ly/3MD1End>, (Erişim Tarihi: 18.03.2022).

CREVELD, Martin van, *The Rise and Decline of the State*, Cambridge University Press, Cambridge 2009.

ÇONA, Ömer, "Yeni Savaş Ortamında Eski Bir Aktör: Yabancı Terörist Savaşçılar ve Yeni Çatışmalardaki Rollerleri", *Savunma Bilimleri Dergisi*, 39, 2021, s. 275-303.

ÇULHA ZABCI, Filiz, "Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler", *Mülkiye Dergisi*, 28(243), 2013, s. 21-48.

DEVLETİN GÜÇ KULLANMA TEKELİ VE ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER

FITZSIMMONS, Scott, "Wheeled Warriors: Explaining Variations in the Use of Violence by Private Security Companies in Iraq, 2013", *Security Studies*, 22(4), 2013, s. 707-739.

GASTON, Luis, "Mercenarism 2.0? The Rise of the Modern Private Security Industry and Its Implications for International Humanitarian Law", *Harvard International Law Journal*, 49, 2008, s. 221-248.

GIDDENS, Anthony, *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*, University of California Press, Berkeley 1984.

GÜÇ, Çakıl, "Savaş Müteahhitleri", *Akademik Ortadoğu Dergisi*, 4, 2007, s. 117-157.

HAGGENMACHER, Peter, "Vitoria'dan Vettel'e Uluslararası Hukuk Kişisi Olarak Devlet", Cemal Bali Akal der., *Devlet Kuramı*, Dost Yayınları, İstanbul 2001, s. 257-259.

HOPPE, Carsten, "Passing the Buck: State Responsibility for Private Military Companies", *EJIL*, 19(5), 2008, s. 991-992.

HUNTINGTON, Samuel, *Asker ve Devlet: Sivil Asker İlişkilerinin Kuram ve Siyaseti*, Salyangoz Yayınları, İstanbul 2016.

HYDEN, Garon-Michael Bratton, *Governance and Politics in Africa*, Lynne Rienner, Boulder 1992.

KESER, Ahmet, *Özel Askeri Şirketlerin Küresel Yayılımı ve Geleceği*, SETA Yayınları, Ankara 2020.

KEYİK, Mehmet-Mehmet Seyfettin Erol, "Realizme Göre Güç ve Güç Dengesi Kavramları", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 2019, s. 12-49.

KRAHMANN, Elke, "Security: Collective Good or Commodity?" *European Journal of International Relations*, 14(3), 2008, s. 379-404.

KRIEG, Andreas, "Externalizing the Burden of War: The Obama Doctrine and US Foreign Policy in the Middle East", *International Affairs*, 92(1), 2016, s. 97-113.

PETERS, Heidi-Sofia Plagakis, *Department of Defense Contractor and Troop Levels in Iraq and Afghanistan: 2007-2018*, Congressional Research Service, Washington 2019.

SCHREIER, Fred-Marina Caparini, *Privatizing Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies*, Genova Centre For The Democratic Control of Armed Forces, Genova 2005.

SHMITT, Carl, *Siyasi İlahiyat, Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, Dost Kitabevi, Ankara 2002.

SINGER, Peter, "Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry and Its Ramifications for International Security", *International Security*, 26(3), 2002, s. 186-220.

SÖKMEN, Ercan, *Private Military Industry: Economic Analysis, Uses&Considerations*, Naval Postgraduate School, California 2007.

SUKHANKİN, Sergey, "Continuing War by Other Means': The Case of Wagner, Russia's Premier Private Military Company in the Middle East", *Eurasia Daily Monitor*, 15(60), 2018, s. 1-16.

TALU, Umur, "Yeni Lejyonerler (2) Bazen Jandarma, Bazen Mafya", *Milliyet*, 31 Ocak 2001.

TEIFUKOVA, Riana-Mehmet Seyfettin Erol, "Rus Hibrit Savaşı: Teoriden Uygulamaya", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 2017, s. 33-67.

THOMSON, Janice, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns: State-Building and Extraterritorial Violence in Early Modern Europe*, Princeton University Press, Princeton 1994.

DEVLETİN GÜÇ KULLANMA TEKELİ VE ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER

TİLLY, Charles, *Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu*, İmge Kitabevi, İstanbul 2001.

WEBER, *Max Sosyoloji Yazıları*, İletişim Yayınları, İstanbul 1993.

YALÇINKAYA, Haldun, "Özel Askeri Sektörün Oluşumu ve Savaşların Özelleşmesi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61(3), 2006, s. 247-278.

YEOMAN, Barry, "Dirty Warriors", *Mother Jones*, 29(6), 2006, s. 30.

YILMAZ, Sait, "21'inci Yüzyılda Güvenlik Alanının Yeni Sivil Aktörleri: Özel Askeri Şirketler ve Kontratçı Firmalar", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 6, 2007, s. 43-70.

ZEDECK, Rachel, "Private Military/Security Companies, Human Security, and State Building in Africa: Commentaries", *African Security Review*, 16(4), 2007, s. 98-104.

STRUCTURED ABSTRACT

The emergence of the modern state dates back to the Westfalyan Conference, held after 1648. At that time, the state gained an indivisible sovereignty status and thus took a monopoly on the use of force. What makes it sovereign is that states have a monopoly of using force to punish those who break the rules. Although the state mechanism in international law in the modern sense is not the only actor, the period between the 1648 Peace of Westfalya and the 1914-1918 First World War can be defined as the international legal order in which the state is the only actor to a large extent.

The source of sovereignty which is god, nation, race...etc. holds importance in terms of recognizing its legitimacy. The ruler finds himself the right to use force with this legitimacy and does not want to show a will to share it. However, from the past to the present, this sovereignty of the state has been weakened from time to time by the influence of other actors, and its authority has decreased. The use of coercive force is not just the monopoly of states. Bullies, mobsters, and armed robbers can also use coercive force. The most important factor that differentiates the state from other coercive powers is the legitimacy of this power. In this context, the state has a legitimate monopoly on the use of force. On the other hand, it is impossible to say that states have a monopoly in every field today.

Before the formation of the concept of the national army, which forms the basis of the concept of the nation-state, the phenomenon of the state received support from mercenaries and various special units to expand its sovereignty and impose its power. Today, profit-oriented private companies are used in the field of conflict/war for reasons such as psychological superiority, increasing the degree of legitimacy, and breaking the enemy's resistance. The concept of mercenary is as old as

DEVLETİN GÜÇ KULLANMA TEKELİ VE ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER

the history of war. At many points in history, it is a well-known practice that rulers have made war and hired many individuals and groups with superior military abilities, trained or not, on their own side. In the process, it can be seen that those who perform the military profession individually market their only characteristic, the ability to fight, in order to meet their vital needs.

The mercenary concept, which was used very limitedly during the Cold War period and was not generally effective in armed conflicts, started to revive as a “private military company” after the end of the Cold War. Factors such as budget cuts in the defense sector, widespread privatization practices in the public sector, decreased interest of great powers in regional conflicts after the Cold War, and security gaps in developing countries played an important role in the evolution from mercenary to commercial enterprise.

Private military companies have re-emerged as an important component with the roles they played in the Iraq and Afghanistan operations that marked the first decade of the 21st century. However, private military companies were opposed by national and international legal circles as unacceptable illegal practices in the understanding of the modern state.

The rapid increase in the number of private military companies shows that there has been some changes in the approach of monopolizing the use of force by the states. The number of private military companies started to increase rapidly after 1990. Especially, the loss of the institutional effectiveness of the UN after September 11 and the abandonment of compliance with international law play a role in this increase. For example, the largest military power in Iraq after the US army is a private military company. This situation is also reflected in the budget allocated for the private sector. According to the research of The Center for Public Integrity covering the years 2004-2006, the tenders of the US

army in Afghanistan and Iraq increase by 50% from year to year. Kellogg Brown & Root received a \$16 billion tender. Blackwater firm (the firm held responsible for civilian deaths) appears on the list with \$485 million. The number of private military company employees employed by the USA just in Iraq after 2007 reached 120,000.

Today, after Russia's occupation of Ukraine, private military companies have started to find their place on the agenda again. Ukrainian territory has become a market for private military companies. On the one hand, the rumors pointing to the fact that Russia's private military company Wagner, which was known in Crimea in 2014, and later in Syria and Libya, was active in Ukraine and the rumors of daily wages of mercenaries in Ukraine cause the private military company practice to be discussed again.

On a general basis, it is clear that private military companies are used both by states and international organizations to provide a wide variety of services. Private military companies enable weak states and non-state actors to access the military capabilities that only powerful states had before. This degree of development of the military sector causes new debates on the concept of "sovereignty". It is because sovereignty is based on the state's ability to be the only legitimate user of violence inside and outside. However, it should not be forgotten that the dynamics of the emergence of private military companies can be explained by the effects of changes in international balances and developments in world politics.

As a result, one of the important phenomena that emerged with the end of the Cold War is the evolution of wars between states from a symmetrical structure to an asymmetrical structure. In this process, non-state armed actors were also involved in interstate wars. The involvement of these actors in the war creates asymmetry. This asymmetry, on the other hand, shows that the monopoly of the use of force that the states obtained in the Westfalyan order has begun to erode.